فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره چهارم، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۹، صص ۲۸۵-۲۷۱
New Period 4, No 32, 2021, P 271-285
شماره شاپا (۲٤۷٦-۷۰۱۸) ISSN (2476-7018)

دستاوردهای انقلاب اسلامی و مقایسه آن با زمان پهلوی با استفاده از روش تحلیل یکی از اندیشمندان

دکتر علی محسنی مشتقین[۱]. حمیدرضا محمدی[۲]. علیرضا شیرزادی[۳]
۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، ایران
۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش مسائل ایران دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، ایران
۳. دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش مسائل ایران دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، ایران

بیان مساله

صاحب‌نظران معتقدند اگر برای یک مخاطب وضعیت و یا دستاورد خود امروز با خود گذشته را به صحنه مقایسه می‌برید، این مقایسه باید همراه با بیان و لحاظ تمام شرایط و آثار درونی و بیرونی باشد، چراکه مخاطب نیز برای درک بهتر و آگاهی دقیق‌تر، شما را با دیگری به قیاس می‌گذارد.

مقایسه دستاوردها و وضعیت یک نظام سیاسی با نظام سیاسی پیش از خود نیز به همین ترتیب است و برای انتقال صحیح اطلاعات باید شرایطی که هر یک از نظام‌های سیاسی در آن اقدام کردند را نیز تشریح کرد، زیرا بیان خام نتایج نه تنها مخاطب را راضی نمی‌کند، بلکه او را برای درک بهتر ترغیب می‌کند که به سراغ سایر نظام‌های سیاسی رفته و اصولا نیز بهترین‌ها را انتخاب نموده و به رقابت و قیاس می‌گذارد.

مثلا در بسیاری از گروه‌های اجتماعی یا حتی خانوادگی، مردم اوضاع امروز کشور را با کشورهای پیشرفته‌ای همچون آمریکا، آلمان، فرانسه و کشورهای رده تراز اول توسعه‌ای دنیا مقایسه می‌کنند که هیچ-کدام نه تنها اندیشه انقلابی ایران را نداشته‌اند، بلکه هیچ یک تجربه تاثیر تحریم‌های سخت و طولانی نظام بین‌الملل بر بزرگ‌ترین و کوچک‌ترین امور کشور را نداشته‌اند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

یکی از رفتارهای مدیران و مسئولان نظام جمهوری اسلامی و بعضا رسانه‌های ایران نیز در چند دهه پیروزی انقلاب اسلامی، معرفی ناپخته دستاورهای انقلاب اسلامی به مردم با ابزار مقایسه‌ای این دستاوردها با دوران پهلوی است که نه تنها قیاس نادرستی است، بلکه مخاطبان و نسل امروزی را نیز دچار اشتباه می‌کند.

انقلابی اسلامی ایران انقلابی بود که در بدترین شرایط سیاسی و بسترهای اجتماعی که توسط حکومت چندین ساله پادشاهی بر یکی از کهن‌ترین و اصیل‌ترین کشورهای جهان تحمیل شده بود، اتفاق افتاد. انقلابی از درون مردم و برای مردم. انقلابی از جنس آزادی، برابری، استقلال و حق انتخاب مردم در تعیین سرنوشت یک ملت و یک کشور و همچنین یک مذهب.

انقلاب اسلامی همان‌طور که به یکباره تمام معادلات اجتماعی و سیاسی کارشناسان جهان را برهم زد، در داخل نیز تغییراتی ایجاد کرد که بارزترین آن‌ها حق تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی و همچنین ایجاد عدالت در سراسر جامعه بود که تمامی اقشار جامعه را در کنار یکدیگر زیر چتر قانون پشتیبانی کرد.

انقلاب اسلامی به اندازه‌ای بزرگ و مهم بود که هنوز نیز پس از گذشت چهل سال، موضوع زنده بحث‌های دنیا است و همواره ابعاد تازه‌ای برای بررسی در محافل سیاسی، اجتماعی و دانشگاهی دارد.

در کنار بررسی‌های انقلاب سال ۱۳۵۷، دولت‌مردان و شبکه‌های اجتماعی نیز به شکل‌های مختلف سعی کرده‌اند که انقلاب اسلامی، نهضت امام خمینی (ره) و همچنین آرمان‌های آن را با انتقال و روایت‌گری حفظ کنند.

یکی از روش‌های انتقال آرمان‌ها در چهار دهه حیات انقلاب اسلامی، ایجاد فضای مقایسه میان دستاوردهای انقلاب و داشته‌های زمان پادشاهی ۳۷ ساله پهلوی دوم است که در میان مسئولان با شور و هیجان بیشتری هر سال در دهه فجر و دهه‌های دیگر اعلام می‌شود و ابزار آن نیز اعداد و ارقام و همچنین خدماتی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است.

مقایسه‌ای که در اکثر موارد بدون بازبینی چهل سال وقایع داخلی و خارجی و شرایطی که از داخل و خارج بر روند توسعه جمهوری اسلامی تاثیر گذاشت. مقایسه‌ای که آگاهانه و یا از روی ناآگاهی نه تنها بسیاری از دستاوردهای انقلاب را درست برای مردم و بخصوص نسل جدید تبیین و به تصویر نمی‌کشد، بلکه بسیاری از آنها را نیز از بین می‌برد.

فرآیند پیشرفت و توسعه کشور و تلاش برای حل مسائل و مشکلات جامعه یکی از اساسی‌ترین مسائل و الویت‌های مسئولین به حساب می‌آید. حرکت تمامی ارکان اساسی جامعه به سوی پیشرفت و ترقی کشور و دستیابی به چنین ایده‌آلی، نیازمند اعمال یک سری الزامات و پیش فرض‌هاست.

در جریان چهل سال پایداری و مقاومت مردم ایران، این باور عمومی شکل گرفته است که تماما با حفظ و تقویت نگرش انقلابی است که می‌توان به این مساله بااهمیت دست یافت. تقویت روحیه انقلابی‌گری به معنای پاسداری و پایمردی در راه تحقق آرمان‌های بزرگ الهی و چشم‌پوشی کردن از منافع فردی در راه دستیابی به آرمان‌ها و ایده‌آلهاست یکی از مهم‌ترین پرسش‌هایی که پس از وقوع هر انقلابی در ذهن مردم

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

انقلابی نقش می‌بندد این است که دستاورد انقلابی که کرده‌اند چه بوده است؟ انقلاب اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد بنابراین تبیین دستاوردهای انقلاب به عنوان یک ضرورت اساسی اهمیت می‌یابد. اگر این دستاوردها به صورت منطقی و دقیق مشخص نشوند ممکن است این سوال در ذهن مردم نقش ببندد که هیچ ثمره‌ای از انقلاب نداشته‌اند. بنابراین با گذشت زمان، انقلاب به ورطه فراموشی سپرده و یا دچار تغییرات ماهوی شود.

در این تحقیق در پی پاسخ به این پرسش هستیم که انقلاب اسلامی ایران در مقایسه با دوران حکومت پهلوی به چه دستاوردهایی نائل شده است؟ فرضیه اولیه در راستای این پرسش نیز این است که انقلاب اسلامی ایران در حوزه‌های مختلف علمی، فرهنگی، اموزشی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و. . . نسبت به ایام زمامداری حکومت پهلوی به دستاوردهای قابل توجهی دست یافته است.

روش تحقیق حاضر نیز توصیفی-تحلیلی است که از طریق مطالعات کتابخانه‌ای گردآوری مطالب مورد نظر انجام شده است.

تبیین موضوع

باید خاطر نشان ساخت که ارتباطی نزدیک میان دستاوردشناسی و کارآمدی وجود دارد بنابراین شناخت کارآمدی انقلاب و مفهوم آن ضرورت پیدا می‌کند. کارآمدی به معنای کسب نتایج موفقیت‌آمیز در دستیابی به اهداف با توجه به امکانات و موانع است.

از آن‌جا که نوع دیدگاه افراد و میزان آگاهی آنها بر اوضاع قبل و بعد از انقلاب اسلامی در پاسخگویی آنان به این سوال که دستاوردهای انقلاب در طول این سال‌ها چه بوده است؟ بنابراین مطلوب آن است که پاسخ این پرسش اساسی از زبان شخصیتی گزارش شود که نه تنها بیشترین اشراف را به وضعیت قبل و بعد از انقلاب داشته است بلکه پرچمداری و رهبری آن را نیز برعهده داشته و او کسی نیست جز امام خمینی (ره). از دیدگاه امام خمینی دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه‌های گوناگونی متجلی شده است که در ادامه به آنها می‌پردازیم.

الف) حوزه جهانی

در حوزه جهانی، نهضت ملی ایران این حقیقت را نمایان ساخت که می توان با قدرت‌های بزرگی مانند آمریکا و انگلستان که سالیان متمادی قدرت خود را بر ارکان مختلف کشور در دوران پهلوی تحمیل کرده بودند روبرو شد و آنها را شکست داد.

از دیدگاه امام خمینی، یکی از افتخارات بزرگ ملت ایران این است که در برابر بزرگترین نمایش قدرت و آرایش ناوهای جنگی آمریکا و اروپا در خلیج فارس صف‌آرایی نموده است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

از برکت انقلاب اسلامی دریچه‌های نور و امید به روی همه مسلمانان جهان باز شده است و این افتخار برای انقلاب بر جای مانده که رعب و وحشت را از دل مظلومان جهان برداشته است.

امام خمینی اعلام نموده‌اند که جمهوری اسلامی ایران برای همیشه، حامی و پناهگاه مسلمانان آزاده جهان است و کشور ایران به عنوان یک دژ نظامی و آسیب‌ناپذیر نیاز سربازان اسلام را تامین می‌سازد و همچنین آنها را با اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌نماید.

نهضت اسلامی ایران، سرنوشت امت اسلام را در قرن آتی دگرگون خواهد کرد. واثق است که شرق در بند و خصوصا کشورهای اسلامی، در زیر پرچم توحید به مبارزات خود برای استقلال و آزادی ادامه داده تا از چنگ غرب و شرق توطئه‌گر نجات پیدا کنند و این قرن، قرن نورانی کشورهای اسلامی باشد.

یکی از برکات نهضت جمهوری اسلامی در بیانات امام خمینی، قضیه تحول روحی جامعه است چرا که این نهضت توانست تحولات مهم معنوی و اخلاقی را در جلوه‌های مختلف ایجاد کند از جمله این که: جوانانی که به عشرتکده‌ها و فساد و فحشا کشیده می‌شدند، به جبهه‌ها رفته و برای اسلام و مملکت افتخار می‌آفرینند و یا در ملت ما یک تحولی حاصل شد که شهادت برای مردم تبدیل به آرمان عظیم شد و روحیه ایثارگری و نوع دوستی در زن و مرد و جوانان پدید آمد.

امروزه به برکت ایمان قوی و تعهد به اسلام، ایران اسلامی متحول شده به نحوی که به هیچ قدرتی اجازه نمی‌دهد کوچکترین دخالتی در کشور اسلامی ایران نماید.

ب) حوزه سیاست و حکومت

یکی از بزرگترین برکات انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی، شکستن سد بزرگ شاهنشاهی و راندن چپاولگران از مملکت و قطع ایادی شرک و نفاق و چپاولگران بوده است. زورگویی دیگر جایگاهی در کشور نداشته و وضع ملت طوری است که اگر یک مقام بخواهد چیزی را تحمیل کند، جلویش می ایستند و این یک نعمت بزرگ برای ملت است که یک مقام نتواند به آنها ظلم کند.

یکی دیگر از دستاوردهای انقلاب اسلامی در دیدگاه امام خمینی، برخورداری از نعمت آزادی است. در زمان حکومت پهلوی مردم از این نعمت برخوردار نبودند در حالی که در حکومت اسلامی مردم در انتخابات آزادند و احتیاج به قیم ندارند. بنابراین هیچ فرد و یا گروه و یا دسته‌ای حق تحمیل فرد یا افرادی را به مردم ندارند. آزادی بیان و اندیشه برای تمامی افراد وجود دارد در حالی که در رژیم گذشته چنین حقی وجود نداشت و نویسندگان و روزنامه‌نگاران حق انتقاد از دولت را نداشتند.

یکی دیگر از بزرگترین ثمرات انقلاب اسلامی، قانون اساسی است که از برکات نهضت است. به واسطه قانون اساسی نهادهای اسلامی مردمی در جامعه تشکیل شده است و مسئولانی بی‌نظیر به روی کار آمده اند، از رئیس جمهور تا شورای نگهبان که در تاریخ ایران بی‌سابقه است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

ج) حوزه دین

انقلاب اسلامی ایران، ارزش‌های جدیدی را در حوزه دین برای امت اسلامی ایران ایجاد کرده است. در واقع یکی از شروط درجه اول انقلاب ایران، اسلام است زیرا رهبر این انقلاب، فردی روحانی و مرجع دینی بوده و سازماندهی آن از راه سازمان سنتی هزار ساله حوزه‌های علمیه دینی صورت می‌گرفت بنابراین به دلیل نقش اساسی دین اسلام در شرایط انقلاب ایران، این پدیده متصف به صفت اسلامی گردیده است.

به طور کلی از دیدگاه بسیاری از اندیشمندان و نظریه‌پردازان، عامل مذهب از قوی‌ترین و اصلی‌ترین عواملی است که در پیدایش و پیروزی انقلاب اسلامی ایران نقش بسزایی داشته است. همچنین مروری بر ادبیات سیاسی رایج در روند وقوع انقلاب اسلامی، شعارها، سخنرانی‌ها و بیانیه‌های رهبران نهضت بیانگر این واقعیت است که از میان عناصر مذهبی، فرهنگ عاشورا و نهضت امام حسین (ع) نقش بسزایی در این زمینه برعهده داشته است.

فروغ انقلاب اسلامی ایران که پس از صدر اسلام، مهم‌ترین و ریشه‌دارترین حادثه تاریخ اسلام است، همه الگوهای گذشته تاریخ اسلام را درنوردید. انقلاب اسلامی ایران، بی هیچ تردیدی معجزه‌ای الهی بود که به دست معجزه‌گر مردی از سلاله پاک پیامبر (ص) به انجام رسید.

اکثر مردم کشور ما پیرو مکتب شیعه هستند که یکی از غیرقابل خدشه‌ترین اصول آن عبارتست از لزوم کسب مشروعیت حکومت از جانب معصوم (ع) و طاغوت بودن، هر حکومتی است که مشروعیتش منتسب به معصوم نباشد.

بر این اساس با مراجعه به منابع دینی درمی یابیم که تنها فقها هستند که این حق را از جانب امام معصوم(ع) دارا بوده و به عنوان نواب عام امام زمان (عج) حق حکومت را دارا می‌باشند که از آن به عنوان ولی فقیه یاد میکنیم. لذا لزوم مشروعیت الهی حکومت و بحث ولایت فقیه، مهمترین محور اندیشه سیاسی شیعه در طول تاریخ بوده است. با تمام این احوال، امکان اعمال ولایت فقیه به صورت کامل، تا زمان انقلاب اسلامی ایران هرگز فراهم نشده بود.

از این رو امام خمینی که کوله باری از تجربیات هزار و چهارصد ساله تاریخ تشیع را بر دوش می‌کشیدند، تصمیم گرفتند تا پس از نابودی نظام منحط گذشته، تئوری ولایت فقیه را به صورت عملی در قالب یک نظام منسجم و توانمند که امکان اعمال بسیاری از اختیارات ولی فقیه در آن وجود داشته باشد به مرحله اجرا بگذارند و ویژگی آن این بود که علاوه بر مشروعیت الهی حکومت، مردم نیز با پذیرش خود به آن جنبه مقبولیت ببخشند. در رابطه با مقایسه دستاوردهای انقلاب اسلامی با رژیم پهلوی، برخی از کارشناسان معتقدند که اگر برای یک مخاطب وضعیت و یا دستاورد خود امروز با خود گذشته را به میدان مقایسه میگذارید، این مقایسه باید همراه با بیان و لحاظ تمام شرایط درونی و بیرونی باشد زیرا مخاطب نیز برای درک بهتر و آگاهی دقیق‌تر، شما را با دیگری مقایسه می کند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

مقایسه دستاوردها و وضعیت یک نظام سیاسی با نظام سیاسی قبل از خود نیز به همین شکل است و برای انتقال صحیح داده‌ها باید شرایطی که هر یک از نظام‌های سیاسی در آن اقدام کردند را نیز تبیین کرد زیرا بیان خام نتایج نه تنها مخاطب را قانع نمی‌کند بلکه او را برای درک بهتر تشویق می‌کند که به سراغ نظام‌های سیاسی دیگر برود و اصولا نیز بهترین‌ها را دست‌چین کرده و به رقابت و مقایسه می‌گذارد.

یکی از رفتارهای مدیران و مسئولان نظام جمهوری اسلامی و بعضا رسانه‌های ایران نیز در چند دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، معرفی خام دستاوردهای انقلاب اسلامی به مردم با ابزار مقایسه‌ای این دستاوردها با دوران پهلوی است. در کنار بررسی‌های انقلاب سال ۱۳۵۷، دولت‌مردان و شبکه‌های اجتماعی نیز به شکل‌های مختلف سعی کرده‌اند که انقلاب اسلامی، نهضت امام خمینی(ره) و همچنین آرمان‌های آن را با انتقال و روایتگری حفظ کنند.

یکی از روش‌های انتقال آرمان‌ها در چهار دهه حیات انقلاب اسلامی، ایجاد فضای مقایسه میان دستاوردهای انقلاب و داشته‌های زمان پادشاهی ۳۷ ساله پهلوی دوم است.

نشان دادن و بیان شمه کلی از دستاوردهای انقلاب در این ۴۰ سال و یا پیشرفت‌های صورت گرفته به ویژه در زیرساخت‌ها که بیشتر مورد تاکید مسئولان بوده است. بهتر است با بستر مقایسه‌ای ایران با کشورهای هم‌طراز در منطقه و تحلیل شرایط امروز هر دو کشور در مقایسه با چهار دهه قبل صورت گیرد و البته بی‌شک نباید این نکته را در تبیین از خاطر برد که ایران اسلامی اگر به نقطه کنونی رسیده از مسیر صعب‌العبوری گذشته است. بسیاری از تحلیل‌گران همچون علی‌رضا ازغندی، رژیم پهلوی در دوره (۱۳۲۰-۱۳۵۷) را با عنوان دولت دست نشانده (یا آمریکا ساخته) بررسی و توصیف کرده‌اند. رابطه دست‌نشاندگی بین قدرت حامی و کشور دست نشانده دارای اهمیت استراتژیک بوده و عمدتا با هدف تقویت ثبات سیاسی این رژیم ها، برقرار می‌شود.

این رابطه متضمن مبادله دو جانبه کالاها و خدماتی است که برای افزایش امنیت حامی و دست نشانده ضرورت دارند و عموما نمی‌توان از منابع دیگر آن‌ها را به دست آورد. در دهه ۱۹۷۰ این اعتقاد که شاه، وابستگی شدیدی به کمک ایالات متحده داشت و بنابراین به جای منافع ملت، منافع خارجی‌ها را تامین می‌کرد نقش عمده‌ای در جلب مشارکت مردم در انقلاب اسلامی ایفا کرد.

به دلیل تسلط مناسبات دست نشاندگی، بسیاری از نخبگان و گروه‌ها به این نتیجه رسیدند که مخالفت با شخص یا رژیم شاه، مترادف با مخالف یا ایالات متحده واعاده حق تعیین سرنوشت ملی و تامین کرامت و شان ملی است. خواست کرامت ملی و در واقع پایان تحقیر ملی، خواسته‌ای تاریخی از زمان جنگ‌های ایران و روس بود که در انقلاب اسلامی ایران و پیروزی آن محقق شد. در مقابل، انقلاب اسلامی و رهبری آن تلاش نمود درکی عزیزانه و عزتمندانه از سیاست و حکومت و حتی نحوه تامین امنیت را در جامعه تزریق کرده و ایرانیان را به عظمت خود بازگرداند. در این چارچوب می‌توان به دستاورد دیگری نیز اشاره کرد که همانا پیشگیری از ایجاد دولت دست نشانده اردوگاه شرق در ایران بود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

پس از مشخص شدن بیماری شاه، بسیاری از تحلیل‌گران بر این باور بودند که به سبب ناآمادگی جانشین وی و همچنین نفوذ در ارکان حکومتی و نیرومندی چپ مارکسیستی در ایران، اگر جریان مذهبی انقلاب نمی‌کرد و سیاست و حکومت را در اختیار نمی‌گرفت، چه بسا دولت ایران در اختیار چپ مارکسیستی قرار می‌گرفت و در این صورت ایران به دست نشانده شوروی در منطقه تبدیل می‌شد.

در این صورت شاهد طول عمر بیشتر مارکسیسم در نظام بین‌الملل نیز بودیم. بر این اساس وقوع انقلاب اسلامی در ایران از انقلاب سوسیالیستی و حاکمیت چپ پیشگیری کرد و این یکی از بزرگترین خدمات راهبردی و امنیتی جمهوری اسلامی به ایران و بلکه کلیت منطقه و نظام بین‌الملل بود.

دستاورد مهم راهبردی انقلاب اسلامی در بعد ایجابی، برسازی انسان انقلابی بود که می‌توان آن را سوژه معنوی مومن و عزتمند دانست. دیگر دستاوردهای انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی در تمامی عرصه‌ها از جمله عرصه‌های علمی، صنعتی، هنری و مانند آن‌ها، مرهون همین دستاورد است. این سوژه که نمونه آرمانی آن را می‌توان در چهره شهدای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی بازشناسی و بازنمایی کرد، در جریان و فرآیند انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و به گونه‌ای سازه‌انگارانه برساخته شد. برای شناخت این سوژه می‌بایست انقلاب اسلامی را به مثابه تجربه‌ای معنویت‌گرا و جنبشی برای ابراز و احراز هویتی تبیین و تفسیر کرد که جامعه ایرانی در آن زمان می‌پنداشت در حال فراموشی و به حاشیه رانده‌شدگی است.

مهم‌ترین دستاورد انقلاب اسلامی از منظر راهبردی، تاسیس نظام جمهوری اسلامی است که جمهوری ایران را از طریق سازوکار اسلامی و شرعی وارد عرصه عمومی سیاست، حکومت و جامعه کرده و این مقولات را عمومی نمود و از این طریق، پیشرفت و نوسازی جامعه مذهبی ایران و حضور و مشارکت اقشار گو ناگون آن، به ویژه زنان را در چارچوب مناسبات و ساختارهای دنیای جدید امکان‌پذیر ساخت.

نقش‌آفرینی زنان و پیشگامی آنها در بسیاری از حوزه‌ها پس از پیروزی انقلاب اسلامی بسیار مهم است زیرا آنها نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین دستاورد انقلاب اسلامی در حوزه زنان، هویت‌یابی آنها فارغ از جنسیت‌شان است. زنان امروز دریافته‌اندکه جنس دست دوم و ابزار نیستند و فقط جنسیت آنها مطرح نیست بلکه شعور، استعداد، هنر و نقش‌های اجتماعی‌شان اهمیت بسیار در پیشبرد امور جامعه دارد.

در زمینه دستاورد مهم انقلاب اسلامی در حوزه مرجع امنیت باید خاطر نشان ساخت که مرجع امنیت از جمله ارکان تحلیلی مفهوم امنیت در مکاتب و رهیافت‌های نظری مختلف است که در پاسخ به پرسش امنیت برای چه کسی یا برای چه چیزی؟ شکل می‌گیرد.

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، مرجع امنیت و سیاست رژیم شاهنشاهی بود. وقوع انقلاب اسلامی و ورود جمهور مردم به عرصه عمومی سیاست و قدرت، این امکان و فرصت را فراهم کرد که اولا مرجع امنیت به دولت (اسلامی) ارتقا یابد و در ثانی، دولت در هم‌نشینی و هم‌نوایی مردم و حکومت فهم‌پذیر

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

شود. بدین سان مردم در پرتو انقلاب اسلامی به رکن اساسی مرجع امنیت و مرجع هر ارزش دیگری از جمله سیاست، پیشرفت، عدالت و مانند آنها تبدیل شدند.

انقلاب اسلامی این فرصت و امکان را به ویژه در قانون اساسی نهادینه کرده و از این رو، قانون اساسی جمهوری اسلامی یکی از مهم‌ترین دستاوردهای راهبردی انقلاب اسلامی در جهت‌دهی به نحوه تامین ارزش‌های اساسی همچون امنیت، پیشرفت، عدالت و آزادی به شمار می‌آید.

بعد از انقلاب اسلامی، به یاری جوانان غیور کشور با اقتباس از ایمان منفعل از نفس جوامع اسلامی و با رشادت و پایداری‌های لازم و مقاومت در برابر سلطه اقتصادی در زمینه خودکفایی‌های اقتصادی، شاهد پیشرفت‌های زیادی بوده‌ایم.

اقتصاد ایران در رژیم پهلوی نمونه کامل اضمحلال اقتصاد ملی کشورهای جهان سوم در نظام سرمایه‌داری بین‌الملل بود ولی بعد از انقلاب اسلامی توانست با ایجاد زیرساخت های عمومی جامعه در بخش‌های مختلف جامعه و از جمله کشاورزی صنعتی و رسیدن به نقطه مطلوب در جهان به خودکفایی برسد.

تلاش برای رفع معضلاتی همچون حلبی‌آبادی‌ها و نیز اقدامات فراوان برای ارائه امکانات اجتماعی و خدماتی به تمام مردم ایران از دیگر تلاش‌های صورت گرفته پس از انقلاب اسلامی بوده است. در این زمینه هر چند با توجه به محدودیت منابع و امکانات هنوز نمی‌توان همه مردم را به صورت یکسان برخوردار دید اما در عین حال گام‌های خوبی در این رابطه برداشته شده است.

ابعاد پنهان ساختار حکومت‌ها عمدتا با سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی مشخص می‌شود. یکی از مهمترین دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در این حوزه، مردم‌سالارانه کردن این بعد و نظارت‌پذیر کردن آن در ساختار نظام جمهوری اسلامی است که باز هم با تایید و پذیرش امام خمینی امکان‌پذیر شد. دلیل اصلی این مساله نیز تجربه دهشتناک مردم از سازمان اطلاعات و امنیت رژیم طاغوت و نحوه مواجهه آن با اقشار مختلف جامعه ایرانی بود.

بر این اساس، دستگاه اطلاعاتی در جمهوری اسلامی به جای سازمان به صورت وزارتخانه درآمد که وزیر آن همچون دیگر وزرا از مجلس شورای اسلامی و نمایندگان مردم رای اعتماد می‌گیرد و همچون دیگر وزرا موظف به پاسخگویی به مقام معظم رهبری، رئیس جمهور و نمایندگان مجلس است و حتی مصون از استیضاح هم نیست، در عین حال که رسانه‌های عمومی و مطبوعات نیز عملکرد آن را مورد ارزیابی یا کنترل قرار می‌دهند.

دستاورد مهم استقلال در فرماندهی از دیگر نتایج حاصل از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است. در دوران پهلوی، مستشاران و فرماندهان آمریکایی و انگلیسی نیروهای مسلح ایران را فرماندهی و هدایت میکردند. آنان با بهره‌گیری از این نیروها در پی تامین منافع غرب بودند و ضمن داشتن مصونیت قضایی و دریافت حقوق و مزایای بسیار، خسارت اقتصادی فراوانی به ایران وارد می‌کردند ولی با پیروزی انقلاب اسلامی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

ایران، تحول عظیمی در فرماندهی نیروهای مسلح ایران اسلامی به وجود آمد به گونه‌ای که با خروج افسران و مستشاران بیگانه از نیروهای مسلح ایران، اشخاص شایسته‌ای به عنوان فرمانده انتخاب شدند.

در دوران پهلوی، نیروهای مسلح توانمندی داخلی چشمگیری نداشتند و به طور کامل وابسته به تجهیزات غربی بودند. در آن زمان برای حفظ منافع دولت‌های غربی در منطقه، بخش عمده‌ای از درآمدهای دولت به بخش نظامی اختصاص می‌یافت اما پس از انقلاب اسلامی، با از بین رفتن روحیه حقارت و خودکم‌بینی، روحیه ابتکار و خلاقیت در کارکنان و متخصصان نیروهای مسلح به وجود آمد. جمهوری اسلامی ایران توانست ضمن فاصله گرفتن از وابستگی دوران پهلوی، در بخش‌های گوناگون تجهیزات نظامی به تولیدات چشمگیری دست یابد و حتی در عرصه صادرات تسلیحات نظامی در دنیا جایگاه مناسبی به دست آورد از آن جمله: ساخت انواع بمب‌ها و موشک‌های مدرن، ساخت انواع هواپیماها، ساخت بالگردهای نظامی و پشتیبانی، ساخت رادارهای فوق پیشرفته، ساخت زیردریایی، ساخت انواع تانک، نفربر، ساخت تجهیزات پیشرفته جنگ الکترونیک و سایبری تنها گوشه‌ای از دستاوردهای تسلیحاتی بومی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

به طور کلی می‌توان عملکرد نیروهای مسلح دوران پهلوی را در این سه مورد خلاصه کرد: ۱- از دست دادن سرزمین و عزت ایران ۲- دخالت نظامی در دیگر کشورها برای منافع غرب ۳- سرکوب و کشتار ملت ایران برای تحکیم رژیم پهلوی. با انقلاب اسلامی تحولی شگرف در عملکرد نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران به وجود آمد به گونه‌ای که با وجود جنگ تحمیلی هشت ساله عراق و حمایت همه‌جانبه تسلیحاتی، اطلاعاتی، نیروی مالی و تبلیغاتی غرب و شرق و ارتجاع عرب علیه جمهوری اسلامی ایران، نه‌تنها یک وجب از خاک کشور جدا نشد بلکه با شکست دشمن متجاوز، او را به پرداخت خسارت وارد شده مجبور کرد.

فهرست اجمالی پیشرفت‌های علمی ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی:

قبل از انقلاب اسلامی، نزدیک به هفتاد درصد بزرگسالان کشور بیسواد بودند و کمتر از چهل درصد کودکان می‌توانستند به مدرسه بروند. اکنون رقم باسوادی در کشور در حال نزدیک شدن به عدد صد درصدی است. قبل از انقلاب تعداد صدوپنجاه‌وچهار هزار دانشجو در تعداد محدودی دانشگاه یا مراکز آموزش عالی و آن هم در چند کلان شهر کشور تحصیل می‌کردند. اکنون تعداد صدونوزده دانشگاه و مراکز آموزش عالی دولتی، بیست‌وهشت مرکز آموزش عالی وابسته به دستگاه اجرایی، سیصدوهشتادوپنج دانشگاه آزاد اسلامی، هفتصدوسی‌ونه مرکز آموزش عالی علمی و کاربردی، دویست‌وهفتادوچهار مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای و تربیت معلم در کشور فعال بوده و در این دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، بیش از چهار میلیون دانشجو به تحصیل اشتغال دارند که بخش قابل توجهی از این پیشرفت‌ها نیز به بانوان

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

اختصاص دارد به گونه‌ای که تعداد اعضای هیات علمی زن در مراکز علمی نسبت به قبل از انقلاب با رشد دویست‌وده درصدی مواجه بوده است.

انقلاب اسلامی ایران در حوزه فرهنگ نیز سرمنشا تحولات و تغییرات بنیادین بوده است که این دستاوردهای فرهنگی در دو عرصه داخلی و بین المللی تبلور یافته است. اولین گام‌ها در این مسیر در زمینه‌های آموزشی صورت گرفت و در گام‌های بعدی، گسترش شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی داخل و خارج از کشور، احیای ارزش‌های اسلامی، توجه روزافزون به فرهنگ مذهبی و دینی کشور جزء دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی به حساب می‌آیند. به طورکلی دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در حوزه فرهنگ را می توان شامل این موارد دانست:

انقلاب فرهنگی

با پیروزی انقلاب، تحول اساسی در دانشگاههای سراسر کشور و برکنارکردن اساتید طرفدار غرب و شرق و تبدیل دانشگاه به محیطی مطلوب جهت پرورش علوم عالی اسلامی صورت گرفت. در این راستا امام خمینی در ۲۳ خرداد ۱۳۵۹ فرمان تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی را صادر نمودند. این ستاد با بهره‌گیری از اندیشمندان در حوزه‌های گوناگون، برنامه‌های جدیدی را در دستورکار خود قرار داد و اهداف اولیه خود را تعیین خط مشی فرهنگی جامعه، تدوین نظام آموزشی کشور، انحلال و ادغام برخی از موسسات آموزش عالی، تاسیس دانشگاههای جدید، بررسی و تغییر محتوای کتب درسی دانشگاه‌ها، گزینش اساتید و. . . تبیین نمود.

با توجه به ضرورت حفظ و پاسداری از استقلال فرهنگی جامعه و تسری انقلاب فرهنگی در ارکان جامعه این تصمیم گرفته شد که ستاد انقلاب فرهنگی جای خود را به شورای عالی انقلاب فرهنگی (به عنوان یک نهاد بالاتر) بدهد. (فرمان ۱۹ آذر ۱۳۶۳ امام خمینی مبنی بر تاسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی)

جهاد دانشگاهی

این نهاد در سال ۱۳۵۹ با هدف تعیین و بهره‌گیری از نیروهای آزادشده دانشگاه‌ها (شامل نیروهای انسانی، تجهیزات فنی، درمانی، آزمایشگاهی و. . . .) و در راستای تدوین برنامه‌ریزی جهت به کاربردن از این امکانات و جلوگیری از انحراف دانشگاه‌ها از مسیر نظام جدید، مردمی کردن دانشگاه‌ها منطبق با معیارهای اسلامی و تامین کادر اجرایی جهاد سازندگی تشکیل شد.

کتب، مطبوعات و نشریات

از مهم‌ترین اقدامات فرهنگی جمهوری اسلامی ایران می‌توان به تنوع بخشیدن به فعالیت‌های انتشاراتی، افزایش شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی در داخل و خارج، توسعه فرهنگسراها و مراکز هنری و فرهنگی،

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

برگزاری نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی کتاب، بالا بردن سرانه مطالعه کتاب در میان مردم، ارتقاء کمی و کیفی محتواهای آثار نمایشی و کسب موفقیت‌های جهانی و مهم‌تر از همه وسعت بخشیدن به آگاهی‌های عمومی و اجتماعی مردم در سطح جامعه اشاره کرد.

در این زمینه می‌توان به مقایسه نشریات و عناوین کتب منتشر شده در دوران پهلوی و پس از انقلاب اسلامی پرداخت. به این ترتیب که در دوره حکومت پیشین فقط ۸۶ نشریه و به طور متوسط دوهزار عنوان کتاب در بین سال‌های۱۳۱۶ تا ۱۳۵۷ در کتابخانه ملی به ثبت رسیده است، درحالی‌که میانگین سالیانه عناوین کتب ثبت شده پس از پیروزی انقلاب اسلامی از ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۷ به عدد ۳۲۰۴۹ رسیده است.

ارتقاء معنویت در کشور

این امر یکی از بزرگترین و مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی در کشور به شمار می‌رود. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که پس از انقلاب اسلامی، همگام با رشد کمی و کیفی هیات‌های مذهبی، برای اولین بار واژه‌هایی مانند ایمان، تقوا، وحدت، ایثار و موضوعاتی مانند حج دانش‌آموزی و دانشجویی یا مراسم اعتکاف و امثال آن در جامعه مورد توجه جدی مردم به ویژه جوانان قرار گرفت. به عنوان مثال افزایش تعداد جوانان معتکف از ۶۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۶ به بیش از ۸۵۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۷ نمونه بارزی از تحول معنوی در جامعه به شمار می‌رود.

استقلال و خودباوری فرهنگی

استقلال فرهنگی حفظ فرهنگ و ارزش‌های جامعه از تهاجم فرهنگ بیگانه است. به تعبیر دیگر، عدم وابستگی فکری و ارزشی به کشورهای بیگانه، به ترتیبی که کشور بتواند با افکار و تمایلات و خصیصه‌های فکری خود زندگی کند. در مقابل آن، وابستگی و خودباختگی فرهنگی است.

چنان‌که مردم پیش از انقلاب می‌پنداشتند از نظر فرهنگی حقیرند و باید پیرو فرهنگ غربی باشند. از این رو استقلال فرهنگی، همواره از شاخص‌های اصلی حرکت انقلاب اسلامی بوده است. متاسفانه اسلام‌زدایی از یک طرف و ترویج فرهنگ غربی از طرف دیگر، از الویت‌های کاری تمام دستگاه‌های فرهنگی رژیم گذشته بود اما پیروزی انقلاب اسلامی به خودباختگی فرهنگی پایان داد و ملت ایران را به این بلوغ فکری رساند که باید بر فرهنگ خودی و اسلامی تکیه کند.

هنر

پیش از انقلاب، خودباختگی سران رژیم به فرهنگ و تمدن غربی به حدی بود که هنر را به سمت ابتذال حرکت می‌داد و در نهایت به رواج فرهنگ و آموزه‌های غربی و دامن زدن به بی بندوباری منجر شد. اما انقلاب شکوهمند، هنر را متحول کرد. هنرمندان، نویسندگان و مخاطبان هنر انقلاب، به جای داستان‌های

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

افسانه‌ای و موهوم سراغ سوژه‌های واقعی از وقایع انقلاب، جبهه و جنگ و زندگی شخصیت‌های اسلامی رفتند. به عبارت دیگر، گرایش به مفاهیم ارزشی و فرهنگ دینی در این عرصه، بسیار بالنده‌تر شد.

هویت زنان در جامعه

متاسفانه حکومت طاغوت به از بین بردن این نمادهای فرهنگی ایرانی- اسلامی و جایگزین‌کردن نمادهای فرهنگ غربی همت گماشت. همچنین براساس خودباختگی فرهنگی و رواج ارزش‌های غربی در عصر پهلوی، هویت اسلامی زن مسلمان ایرانی مورد تهدید واقع شده بود. پس از انقلاب اسلامی جایگاه زن در جامعه اسلامی تبیین شد و همان‌گونه که زنان در جریان انقلاب فعالیت داشتند پس از انقلاب به جایگاه واقعی که مسئولیت در برابر مصالح اجتماعی و سیاسی جامعه و حضور فعال در صحنه‌های مختلف بود دست یافتند.

دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در بعد خارجی

علاوه بر آثار فرهنگی داخلی، انقلاب اسلامی در خارج از مرزهای کشور نیز آثار فرهنگی برجسته‌ای داشت که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

تحقق شعارهای انقلابی در بیرون از مرزهای کشور

انقلاب اسلامی ایران، ارزش‌های فرهنگی جدیدی را در مبارزه سیاسی جنبش‌های اسلامی مطرح کرد. یکی از این ارزش‌ها، گرایش به جهاد است. جنبش‌های اسلامی پس از انقلاب اسلامی، جهاد، شهادت و ایثار را به عنوان اصول اساسی پذیرفته‌اند. مردمی بودن که یکی از ویژگی‌های انقلاب اسلامی ایران است، در جنبش‌های سیاسی اسلامی راه یافته است.

از دیگر مظاهر انقلاب اسلامی ایران که در پیروان جنبش‌های سیاسی اسلامی معاصر دیده می‌شود، حجاب است. با پیروزی انقلاب اسلامی، گرایش به حجاب در نقاط مختلف جهان افزایش یافت.

انجام تظاهرات گوناگون در منطقه به شیوه مردم ایران علیه ظلم و جور نیز یکی دیگر از آثار فرهنگی انقلاب اسلامی ایران بر حرکت‌های اسلامی و سیاسی معاصر به شمار می‌آید.

احیای ارزش‌ها و سنت‌های اسلامی

با توجه به جوی که قبل از پیروزی انقلاب حاکم بود، مسلمانان در بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای غربی تحت سلطه و نفوذ افکار و فرهنگ غرب قرار داشتند و از تظاهر به دین‌داری و آداب و رسوم دینی به ناچار خودداری می‌کردند. یکی از آثار فرهنگی انقلاب اسلامی این بود که به مسلمانان روحیه و

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

جسارت داد که پایبندی خود را به عقاید و ارزش‌های دینی خود نشان دهند و حتی در قلب اروپا به ویژه در مراکز فرهنگی آنجا مطرح سازند.

در پایان باید خاطر نشان ساخت که روندشناسی انقلابی می‌تواند کاملا صبغه عینی‌گرایانه داشته باشد و به دور از گرایش‌های ذهنی و با روش‌های علمی صورت گرفته، جنبه کاربردی پیدا کند. جنبه کاربردی مطالعات مزبور، به خصوص می‌تواند در سیاست‌گذاری‌های جامعه پس از انقلاب مفید افتد و تجویزی برای پرهیز از تکرار وضعیت انقلابی به دست دهد.

نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی ایران دستاوردهای فراوانی را با خود به همراه داشته است. این دستاوردها در دیدگاه و عقیده امام خمینی دستاوردهایی مثال زدنی در حوزه‌های گوناگون است که انقلاب اسلامی را از سایر انقلابات در جایگاه ویژه‌ای قرار داده است. دستاوردهایی در حوزه‌های بین‌المللی، معنویت و اخلاق، دین، فرهنگ، سیاست، اقتصاد، مسائل اجتماعی، نظامی و. . . از این رو، دشمنان انقلاب اسلامی همواره به دنبال نادیده انگاشتن یا ضرر زدن به دستاوردهای مذکور هستند.

انقلاب اسلامی را باید سرآغاز تحولات و تغییرات بزرگ و اساسی در ایران، منطقه، جهان اسلام و جهان خارج از اسلام دانست. حضرت امام خمینی(ره) از انقلاب اسلامی با صفاتی چون «معجزه قرن» و «انفجار نور» یاد کرده و همین کلمات برای تشریح عظمت و شکوه انقلاب اسلامی کافی است. هرچه از تاریخ پیروزی انقلاب اسلامی فاصله گرفته شود، اهمیت پرداختن به موضوع دستاوردهای انقلاب اسلامی و اهمیت تبیین دستاوردها و پیشرفت‌های جمهوری اسلامی بیشتر می‌شود.

برای فهم واقعیات انقلاب اسلامی و دستاوردهای بزرگ جمهوری اسلامی، اندیشیدن به وضعیت ایران در دوران حکومت طاغوت از جهات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یک ضرورت اساسی است. بدون توجه به شرایط داخلی و خارجی ایران در دوران قبل از انقلاب اسلامی، نمی‌توان از اهمیت و عظمت دستاوردهای این انقلاب بزرگ و دستاوردهای بی‌مانند جمهوری اسلامی در دوران بعد از انقلاب اسلامی آگاهی یافت.

در مجموع می‌توان گفت دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران بسیار زیاد و متنوع است. درعین حال مسائل داخلی و خارجی انقلاب اسلامی نیز همواره آرمان‌ها و دستاوردهای انقلاب را با دغدغه روبه‌رو ساخته است. هیچکس منکر نقاط ضعف و مشکلات نیست، اما هیچ کشوری با این همه جنگ و تحریم و تهدید نرم و سخت، ظرف چهل سال به این استقلال و پیشرفت در ابعاد مختلف نرسیده است. پس باید منصفانه و عادلانه به این موضوع نگاه کرد.

تبیین دستاوردهای انقلاب اسلامی را با کلامی از امام خمینی (ره) به انتها می‌بریم: به ملت عزیزان توصیه می‌کنم که نعمتی که با جهاد عظیم خودتان و خون جوانان برومندتان به دست آورده‌اید هم چون

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

عزیزترین امور قدرش را بدانید و از آن حفاظت و پاسداری کنید و در راه آن که نعمتی عظیم و الهی و امانت بزرگ خداوندی است کوشش کنید و از مشکلاتی که دراین صراط مستقیم پیش می آید نهراسید که: ان تنصرالله ینصرکم و یثبّت اقدامکم.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]

فهرست منابع و مآخذ

۱. احمدوند، شجاع، فرآیند بسیج سیاسی در انقلاب اسلامی، مجموعه مقالات انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن، جلد ۳، قم، انتشارات دفتر نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، ۱۳۷۴، ص۵۸

۲. تاملی بر دستاوردهای فرهنگی انقلاب ۴۰ ساله ایران، خبرگزاری رسمی حوزه، ۸ بهمن ۱۳۹۷، ص ۳و۴

۳. جمشیدی‌ها، محمدسعید، دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، ۱۳۸۹، ص۲ ۳.

۴. رئیس دانا، علی، مجله پژوهشکده مطالعات راهبردی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳ بهمن ۱۳۹۷، ص ۵-۱ ۴.

۵. صحیفه نور، جلد ۸، ص۷۳، ۸۳ ۵.

۶. سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۲۵ آبان ۱۳۹۹ ۶.

۷. طاهری، حبیبا. . . ، انقلاب و ریشه ها، انتشارات پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی؛ ۱۳۹۵، ص ۲۴۵ و۲۴۶

۸. علی بابایی، غلامرضا، تاریخ سیاست خارجی ایران، انتشارات روسا، ۱۳۷۵، ص۱۵۳

۹. لطیفی، سید روح ا. . . ، دستاوردهای انقلاب اسلامی، مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه علمیه قم، ۲۰ بهمن ۱۳۹۳، ص۳

۱۰. مجنون پیله ورد، رامین، خبرگزاری بین‌المللی قرآن، ۲۸ دی ماه ۱۳۹۷

۱۱. مروری بر دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۶ بهمن ۱۳۹۷، ص ۲و۳

۱۲. نصری، محسن، ایران (دیروز، امروز، فردا)، قم، انتشارات معارف، ۱۳۸۹، ص۱۰۵و۱۰۶

۱۳. هدایتی، احمدرضا، نگاهی متفاوت به دستاوردهای انقلاب اسلامی، پایگاه علمی بصیرت، ۱۳ دی ۱۳۹۷، ص۴

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-06]